

DOCUMENTS PER A LA TRANSICIÓ

DOSSIERS D'ANÀLISI
CRÍTICA DE LA REALITAT
DE LES ILLES BALEARS

Núm. 1

Resum del document del Consell Econòmic i Social "Horitzó 2030"

JAUME GARAU I SALAS

Gener 2021

Fundació
Iniciatives del Mediterrani

PRESENTACIÓ **3**

PRIMERA PART **4**

Escenaris demogràfics i de consum 4

Escenaris econòmics i de mercat de treball 5

Economia del coneixement 6

Política industrial 6

Canvi climàtic 8

Forces de transformació digital 10

Educació i formació 13

Capacitat de càrrega, infraestructures i mobilitat 14

Benestar social 16

SEGONA PART **18**

Síntesi general i visió crítica de l'informe 18

La Covid canvia el sentit de l'informe del CES? 20

PRESENTACIÓ

Amb aquest primer «DOCUMENT PER A LA TRANSICIÓ» volem iniciar una feina de recollida i ordenació de la informació interessant i necessària de documents clau publicats, per poder debatre i crear noves idees al voltant de la necessària transició a la qual ens veiem abocats.

Abordar una transició ordenada en els àmbits econòmic, social i ambiental, ja era una necessitat urgent abans de la COVID. Ara encara la fa més difícil, però també obre noves oportunitats.

Aquí trobaràs un resum molt breu del contingut del diagnòstic que fa el document del Consell Econòmic i Social - CES «Horitzó 2030». Aquest resum està pensat per pegar una ullada del que diu el document i per servir d'estímul per anar a consultar l'original.

El document del CES, dirigit pel seu expresident, Carles Manera, és un esforç notable per diagnosticar la situació actual de Balears, veure les tendències de futur i proposar iniciatives que enfortissin la nostra societat. Per a la seva elaboració varen participar moltes persones molt preparades, especialitzades en el seu sector. Havia de servir com a base pel dictamen que havien de fer els components del CES i que encara no està fet, esperat el moment oportú.

Encara que la Covid ha canviat totalment l'escenari econòmic i social, i per tant les propostes s'hauran de llegir amb una nova mirada, els plantejaments de fons són encara vigents. El dictamen que esperam faci el CES aviat, hauria de ser una síntesi de les mesures que aquest òrgan consultiu recomana al Govern pels pròxims 10 anys. La part d'idees i mesures a tan llarg termini té l'inconvenient de que puguin passar crisis extraordinàries com la nostra, no previsible, i per tant, algunes idees no serveixen.

Al meu parer, el CES en el seu dictamen, hauria de canviar l'enfocament general de l'informe, passar de considerar el turisme com un eix transversal, a considerar-lo com el factor clau del qual depenen els altres. Passar a considerar-lo com el que realment és, el motor imprescindible per a la recuperació i la transformació del nostre model econòmic.

 PRIMERA PART

1. ESCENARIS DEMOGRÀFICS I DE CONSUM

Població. Escenari d'augment important de la població resident a les Illes Balears i més moderat a l'Estat espanyol. Pel 2030 es preveu una població d'1.384.105 habitants. L'augment molt superior a la mitjana espanyola serà degut en un 75% a la immigració estrangera.

Envelliment progressiu de la població entre el 2017 i el 2030. Aquest envelliment és molt més acusat a Espanya que no a les Illes Balears. La població de més de 80 anys pot arribar a les 73.000 i les de més de 90 anys, unes 13.600. Caiguda de les taxes de natalitat i de fecunditat, amb una pèrdua de pes de les llars amb dos membres i un augment de les de cinc o més.

Immigració. Quant a l'estructura de nacionalitats de la població resident el 2030, la població de nacionalitat estrangera seguirà augmentant el seu pes, especialment entre la població jove, i arribarà al 30 % en la població en edat escolar de 0 a 15 anys. Entre la població estrangera, la provinent de la Unió Europea seguirà sent la majoritària, sobretot en les franges de més edat. Li seguirà l'africana i la sud-americana.

Composició de les llars. Augmentaran les llars un 18%, el que implicarà més necessitat d'habitatge. Contràriament a Espanya, aquí augmentaran molt les de 5 o més persones

Càrrega demogràfica. Les Illes Balears seguiran experimentant períodes d'alta càrrega demogràfica durant els mesos de temporada alta en relació amb els mesos d'hivern, i la càrrega demogràfica mitjana augmentarà al voltant d'un 1 % anual acumulatiu. La càrrega mínima prevista per Mallorca pel 2030 seria de 975.212 persones i la màxima seria d'1.763.556 persones.

Consum. La variació de l'estructura de població i de les llars, per ella mateixa i sense tenir en compte altres factors, donarà lloc a un augment dels ingressos totals del voltant d'un 16,31 %, mentre que la despesa en consum total ho farà en una xifra molt semblant, un 16,10 %. La despesa familiar en sanitat augmentarà un 17,6 %, mentre que la destinada a l'ensenyament disminuirà al voltant de l'11 %, això és a causa de l'augment de les llars amb persones majors. La despesa més alta de les persones és ara en habitatge, i el 2030 creixerà més encara.

2. ESCENARIS ECONÒMICS I DE MERCAT DE TREBALL

Creixement del PIB. Fins al 2030 hi hauria un 2% anual de mitjana de creixement. Es fixa com escenari probable a partir de l'estimació de la sèrie històrica des de 1981 fins al 2019. (veure pàg. 70 de l'estudi). Això no vol dir que s'espera un creixement estable. Pot ser variable amb puntes de pujades i baixades com sempre ha estat, però la mitjana dels 10 anys seria d'un 2%.

Població activa. L'oferta de treball, representada per la població activa, arribarà a les 700.000 persones el 2030 a les Illes Balears. Quant a la demanda laboral, en un escenari base fruit de la mitjana dels darrers vint anys, les previsions apunten que per assolir el 2 % de creixement del PIB anual d'aquí a l'any 2030 es necessitaran 659.800 efectius ocupats, la qual cosa suposa un increment de 122.000 ocupats més que el 2017, que en termes relatius equival a un 22 %. És a dir, cada any es necessitarà, de mitjana, incorporar més de 9.000 persones al gruix de població ocupada.

Envelliment de la població activa. Així, dels 122.000 nous ocupats que es preveuen d'ara al 2030, més de la meitat seran persones de 54 anys o més. En canvi, el grup d'edat central (35-54 anys), si bé creix respecte al 2017, perd pes de manera notable sobre el total d'ocupats.

Dona. les dades obtingudes mostren que les dones continuaran mantenint la tendència creixent de participació en el mercat de treball, i arribaran a representar més del 48 % del total de població ocupada el 2030.

Sectors d'ocupació. Es recalca la creixent terciarització de l'economia de les Balears i com continuarà en el futur, fins que el sector dels serveis aglutinarà gairebé el 84 % de la població ocupada. El turisme (comerç, hoteleria i transport) un 41%. La sanitat, l'educació i administració pública un 18%. La resta de serveis, un 25%, per a l'atenció a les persones dependents, per atendre les necessitats de l'envelliment de la població, continuaran creant llocs de treball, sense perdre de vista altres sectors emergents, com el sector nàutic i els serveis a la vida diària, així com les noves ocupacions vinculades a les transformacions digitals i tecnològiques, el canvi climàtic, la gestió de residus, etc. L'agricultura es mantindria en el 0,7% actual. La indústria es mantindria al 7,7%. La construcció baixaria una mica del 9,6% actual al 8% el 2030.

Atur: En l'informe es presenten així les previsions de població activa el 2030, que impliquen una taxa d'atur del 5,4 % si es prenen els valors d'ocupació de l'escenari base. Es tracta d'una taxa d'atur estructural, la més baixa que s'ha registrat mai a les Balears, només comparable amb la de l'any 2001 (5,9 %).

Qualificació laboral. Així, les previsions apunten que tots els grups professionals augmentaran el nombre de treballadors en l'horitzó 2030 en termes absoluts, si bé un terç dels nous ocupats s'englobaran dins el grup de màxima qualificació (directius, tècnics i professionals).

3. ECONOMIA DEL CONEIXEMENT

Recerca i Innovació. L'R+D+I en salut té un pes específic molt important dintre de l'àmbit global de l'R+D+I a les Illes Balears, i és un àmbit candidat a contribuir a la diversificació del model productiu a les Illes Balears. Els principals obstacles a què s'enfronta l'R+D+I en salut a les Balears són: el dèficit històric de finançament; el reduït nombre de recursos humans presents al sector; una internacionalització insuficient, i una escassa capacitat innovadora.

S'observa una tendència a la millora en els indicadors de finançament i recursos humans en el darrer període. El sistema d'R+D+I en salut presenta nivells de producció científica d'elevada qualitat. Existeix un incipient sector industrial biotecnològic que es veuria afavorit per l'aplicació de mesures ambicioses d'impuls en el sector d'R+D+I en salut.

4. POLÍTICA INDUSTRIAL

Tot i els successius canvis de govern, la matriu bàsica de les polítiques d'innovació implantades de bell nou per la DG (R+D+I) del primer Pacte de Progrés s'ha mantingut de manera estable al llarg del temps. Un dels efectes positius de l'estabilitat d'aquestes polítiques és que la inversió. A escala estatal, el 54 % de la despesa en R+D la realitzen les empreses. A les Balears aquesta despesa és

només del 20 % (dades del 2016). El segon factor és el nombre d'investigadors. A les Balears s'ha incrementat notablement, ja que han passat de 571 a 1.538 al llarg del període 2000-2016, unes xifres que representen un creixement del 170 % enfront

del 73 % de la mitjana estatal. Tot i així, estem molt lluny de l'objectiu del 3 % del PIB marcat per la UE.

És evident que el Govern ha d'incrementar la seva aportació a l'R+D, però seria necessari almenys duplicar a mitjà termini el nombre d'investigadors que realitzen la seva activitat a les Illes Balears, no només al sector públic, sinó també, i principalment, al sector privat, la qual cosa requereix també noves infraestructures.

El futur i el desenvolupament industrial europeu i, per tant, de la indústria de les Balears estarà clarament determinat per l'adaptació i el lideratge en la nova transició industrial, allò que s'anomena indústria 4.0 o la quarta revolució industrial i la clusterització. La quarta revolució industrial suposa un increment disruptiu de la productivitat industrial a través de la integració i l'ús de les noves tecnologies de la informació i les comunicacions, incloent-hi totes aquelles tecnologies que faciliten la transició cap a la producció digital.

Els **sectors emergents i potencials clústers estratègics per a la diversificació econòmica** de les Illes són:

- El sector nàutic i aeronàutic (construcció, reparació i manteniment d'embarcacions i d'aeronaus).
- El sector de la moda (format per calçat, bijuteria i joieria, i indústria tèxtil).
- El sector hàbitat (moble, pedra, il·luminació, ceràmica decorativa, tèxtil de la llar, jardineria i decoració interior i exterior).
- El sector agroalimentari (processament d'aliments i begudes).
- El sector de la indústria cultural (creació, producció, exhibició, distribució i/o difusió de serveis i béns culturals).
- El sector tecnològic (tecnologia aplicada tant als sectors més importants i estratègics de la nostra economia com de la tecnologia aplicada al sector industrial).
- El sector de generació de renovables (eficiència energètica i estalvi d'aigua

5. CANVI CLIMÀTIC

En aquests moments, sembla clar que l'escalfament global observat és causat per l'augment de la concentració de gasos d'efecte hivernacle (GEH) a l'atmosfera, especialment de diòxid de carboni, metà i òxid de nitrogen, i que l'activitat humana és la responsable d'aquest augment. Pel que fa a les Illes Balears, des del 1990 fins al 2008 les emissions van augmentar un 70 %, una xifra notablement superior a la mitjana de l'Estat espanyol (un 50 %).

Per sectors, l'informe del Mapama del 2016 indica que el 42 % de les emissions de les Balears estan associades a la **producció d'energia elèctrica**, el 37 % al transport, el 4,7 % als processos industrials, el 3,8 % al tractament de residus i el 2,3 % a l'agricultura. Trobam que a la nostra comunitat el **consum d'energia** està dominat pel transport terrestre (33 %) i aeri (29 %), seguits pel consum residencial (13,8 %) i els serveis (13,5 %), mentre que és molt més petita la contribució del sector primari (3,9 %), la indústria (3,9 %) i els serveis públics (2,7 %; CAIB, 2016).

En qualsevol cas, els canvis esperables a mitjà i llarg termini són tan importants, i amb conseqüències potencialment tan greus, que es considera imprescindible que les Illes Balears comptin amb plans d'adaptació i mitigació del canvi climàtic abans del 2030, atès que la posada en pràctica d'aquests plans requerirà temps i recursos.

Principals amenaces: L'anàlisi duta a terme en aquestes pàgines constata que **l'augment de la temperatura**, la **pujada del nivell de la mar** i **l'augment del dèficit hídric** són les 3 principals amenaces del canvi climàtic a les Illes.

Risc del sector turístic. En aquest sentit, destaquen els elevats riscos a què s'enfronta l'economia balear, fonamentada principalment en el sector turístic, que és especialment vulnerable a aquest fenomen, fet que pot comprometre seriosament la qualitat de vida dels illencs si no s'aposta per diversificar l'economia en un intent de fer-la més "resilient". El canvi climàtic afectarà seriosament l'activitat turística i posarà en perill l'economia balear, que fonamenta la seva estructura productiva en el turisme. S'espera que la variació de les condicions atmosfèriques, sobretot de la temperatura, alteri l'atractiu turístic de les Balears. Si bé això podria augmentar els dies amb condicions atmosfèriques acceptables per als turistes, tot desplaçant la temporada d'estiu a la primavera i la tardor, els efectes del canvi climàtic sobre els ecosistemes illencs podrien incidir negativament en la demanda turística i contrarestar aquest efecte.

Agricultura. El canvi climàtic provocarà pèrdues d'ingressos agrícoles per un rendiment més baix dels cultius, canvis en la composició del vi i l'oli, l'augment de malalties transmeses per vectors i l'increment de generacions anuals de plagues.

Ramaderia. El canvi climàtic disminuirà la rendibilitat econòmica del sector ramader per augment dels costos d'explotació de les instal·lacions, menys producció de llet i formatge i més presència de paràsits i patògens.

Pesca. Per a algunes espècies, el canvi climàtic disminuirà la rendibilitat de la pesca comercial per la seva desaparició i/o el seu menor creixement.

Altres impactes a la natura. En concret, els impactes que s'han identificat per a l'any 2030 afectarien de manera significativa el territori i la biodiversitat natural de les Illes, com ara els boscos, els sistemes dunars i les praderies de posidònia, que són essencials per als sistemes litorals de la mediterrània i que són la base de l'actual model turístic de sol i platja.

Cal diversificar, doncs, no només perquè el model turístic actual és especialment vulnerable al canvi climàtic, sinó, sobretot, perquè la seva creixent demanda energètica i material fa que tenguim una elevada petjada ecològica que contribueix de manera directa al canvi climàtic, és generadora de residus i impacta en el territori si la capacitat de càrrega no està dimensionada, circumstàncies que acaben perjudicant també el benestar de la ciutadania il·lenca.

Les estratègies identificades en el present document es fonamenten principalment en la reducció de les emissions de la producció energètica i del transport, un urbanisme i construcció sostenibles i la protecció de sistemes naturals que actuen com a embornals de carboni. L'aplicació d'aquestes mesures requereix, per tant, d'un canvi de l'actual model de producció i consum a les Illes, que, lògicament, ha d'estar sostingut per polítiques socioeconòmiques adequades als objectius plantejats per al 2030.

6. FORCES DE TRANSFORMACIÓ DIGITAL

Les tecnologies de la informació i les comunicacions (TIC) són indispensables per comptar amb una economia competitiva que permeti afrontar el futur amb garanties d'èxit en un món globalitzat. La capacitat de digitalització ha fet aparèixer noves fonts productives i ha permès la millora de la qualitat de vida en múltiples vessants: feina, oci, salut, etc. Encara que els canvis i transformacions que porten les TIC solen afectar positivament el model productiu i la societat, tampoc es pot oblidar que la seva implantació no està exempta de riscos per als ciutadans: l'escletxa digital, la pèrdua de privacitat, els excessos en economies freemium i la incertesa en la substitució de les persones per robots són només alguns exemples.

Tractament massiu de dades (big data). El big data suposa la capacitat de recopilar, emmagatzemar i analitzar quantitats massives de dades, que es poden analitzar per identificar ineficiències, identificar tendències, patrons i relacions entre materials, processos i productes, cosa que permet realitzar millores en els processos de producció i d'atenció als usuaris. Tant l'Administració com les empreses recullen una gran quantitat de dades durant la seva operació habitual i és important donar valor a aquesta informació, especialment pel que fa al servei al ciutadà.

La generació de dades no es pot aturar. L'evolució futura inclourà la digitalització de més i més aspectes de la vida. La relació entre espai i temps és especialment interessant, ja que no era fàcil d'obtenir amb dades tradicionals i enquestes. Ja hi ha incipients aplicacions de tècniques de big data en empreses de base tecnològica a les Illes Balears (per exemple, al ParcBit, Lluçmajor, Menorca, etc.). Més enllà de les aplicacions comercials que sorgiran per si mateixes i que s'haurien de promoure a les Illes Balears, és fonamental que en el futur aquesta informació es faci servir també en la gestió pública. Aquest tipus de tècniques podrien també ser molt útils per monitorar els efectes de canvis com la potencial entrada al mercat turístic de big players en línia com ara Amazon i Google.

Sistemes autònoms i robòtica. La robòtica estableix un lligam directe entre els mons digital i físic, fent que les màquines treballin sobre el seu entorn de manera autònoma. Des dels seus inicis, la robòtica ha estat multidisciplinària i, amb el progrés de totes les àrees que la integren, des de la intel·ligència artificial fins als nous materials o la microelectrònica, els camps d'aplicació i les solucions que ofereix són cada vegada més diversos. Els potencials beneficis que ofereix actualment la robòtica van molt més enllà de l'entorn industrial en el qual tradicionalment s'ha implantat amb èxit gràcies a la millora de la qualitat del producte, la reducció de costos o l'increment de la competitivitat. La robòtica del present i del futur aporten guanys individuals i col·lectius en àmbits molt diversos i que afecten la qualitat de vida i el benestar social, entre d'altres.

L'avanç de la robòtica és imparable. Cal formar la societat a tots els nivells per poder-ne treure el màxim profit, des del simple usuari d'un servei fins a l'investigador que dissenya un sistema o l'empresari que decideix adaptar una instal·lació. D'altra banda, per afavorir la implantació d'aquestes tecnologies, s'ha de caminar cap a l'adaptació d'infraestructures de comunicació i viàries. Finalment, l'arribada de solucions robotitzades implica una transformació dels models de treball tradicionals que cal preveure adequadament a fi que ocasioni el mínim impacte social. Es tracta que la robòtica aportí més solucions i més benestar que els possibles problemes que pugui generar.

Sistemes ciberfísics (CPS) i internet de les coses (IoT). Un sistema ciberfísic (CPS, de l'anglès cyber-physical system) està format per un subsistema físic i un subsistema de còmput que s'encarrega de monitorar i controlar el primer. La interacció entre aquests dos subsistemes es fa mitjançant una xarxa de comunicacions que permet l'intercanvi d'informació entre múltiples components del subsistema de còmput, que és, d'aquesta manera, un sistema distribuït.

Aquestes tecnologies marcaran el futur en les empreses i en la vida quotidiana dels ciutadans i ofereixen grans oportunitats en un entorn com les Illes Balears, necessàriament limitat. És important que les administracions adoptin aquestes tecnologies i en fomentin l'ús per part de les empreses i la ciutadania. Al mateix temps, s'ha de ser conscient d'altres implicacions. En primer lloc, la integració i interconnexió que caracteritza tots aquests sistemes implica un considerable increment de la complexitat del conjunt del sistema. Això genera riscos relacionats amb la dependència d'infraestructures i sistemes complexos, com ara les vulnerabilitats enfront de fallades accidentals i, especialment, enfront de fallades intencionades i atacs de tot tipus.

D'altra banda, una societat amb els nivells d'automatització i d'extensió de l'ús de la tecnologia tan alts com els que impliquen els sistemes descrits requereix una atenció especial als aspectes formatius dels quals han de concebre, implementar i utilitzar aquestes tecnologies.

Intel·ligència artificial (IA). No és possible pensar en la societat de l'any 2030 sense tenir en compte la intel·ligència artificial (IA). Aquesta àrea d'investigació, dins de la ciència dels computadors, cerca, des de fa més de 60 anys, mètodes computacionals que imitin la intel·ligència humana, en el seu vessant de resolució de problemes. Els avenços científic-tecnològics propis de l'època, la potència de càlcul dels ordinadors i la gran quantitat disponible de dades (el big data) han generat, com a conseqüència, que les tècniques d'intel·ligència artificial s'hagin convertit en una part essencial de la indústria tecnològica, i que siguin aplicables a un gran ventall de problemes, i en solucionin, almanco parcialment, gran quantitat i serveis.

La intel·ligència artificial ja està transformant la nostra economia i la nostra societat, amb una tendència incremental per als propers anys que farà que el 2030 sigui una tecnologia clau en molts sectors, especialment en salut, administració pública i indústria. Per això, és tan important que tant les empreses i les universitats com el Govern s'uneixin per impulsar-ne l'ús de manera adequada i evitar conseqüències adverses. A més, és una línia d'oportunitat de negoci per al sector turístic, en què les empreses actuals i futures puguin aprofitar-se del coneixement de negoci per fer solucions d'alt valor afegit.

Cadena de blocs ('blockchain'). Un blockchain, o cadena de blocs, és una base de dades digital a prova de manipulacions en què es registren tots els intercanvis realitzats entre els seus usuaris des de la seva creació. És transparent (tothom pot veure les transaccions fetes), és segur (els algorismes criptogràfics que utilitza no han estat compromesos) i, emprant xarxes P2P, no té autoritats de validació centralitzades.

El blockchain és una tecnologia que està irrompent amb molta força i no només pel que fa al seu vessant de moneda electrònica. El blockchain pot ajudar a resoldre problemes que fins ara requerien la intervenció d'una tercera part de confiança. El seu caràcter de registre públic descentralitzat fa que el camp d'aplicació sigui molt extens: des de sistemes per a la protecció de la propietat intel·lectual, o aplicacions en la distribució de costos/retribucions en sistemes energètics, fins a les votacions electròniques, entre d'altres.

Turisme i TIC. Respecte a les empreses de TIC en el sector del turisme, es formaran ecosistemes d'empreses que aglutinaran petites empreses de TIC, grups hotelers, desenvolupadors, empreses d'intermediació, proveïdors tecnològics, etc., que, amb la universitat i les administracions, acceleraran la clusterització del subsector, com, per exemple, el cas de Turistec, per afrontar la transformació digital de les empreses i exportar nous coneixements sobre TIC en el turisme.

7. EDUCACIÓ I FORMACIÓ

L'**Estratègia Europa 2020** marca les orientacions per a la consecució d'una ocupació i d'un creixement intel·ligents, sostenibles i integradors. En aquest context estableix els següents "nivells de referència del rendiment mitjà europeu" o "valors de referència europea" (Consell de la Unió Europea, 2009)

- Educació a la primera infància: almenys un 95 % d'infants en edats compreses entre els 4 anys i l'edat d'escolaritat obligatòria haurien de participar en l'educació de la primera infància.
- Abandonament primerenc de l'educació i la formació: la proporció hauria d'estar per sota del 10 %.
- Persones que obtenen un baix rendiment en aptituds bàsiques: el percentatge de joves de 15 anys amb baix rendiment de lectura, matemàtiques i ciències haurà de ser inferior al 15 %
- Participació de la població adulta en l'aprenentatge permanent: una mitjana del 15 % com a mínim de la població adulta hauria de participar en l'aprenentatge permanent.
- Rendiment en matèria d'ensenyament superior: la proporció de persones en edats compreses entre els 30 i els 34 anys que hagin finalitzat una educació superior hauria de ser, almenys, d'un 40 %.

Un informe de la situació a les Balears a l'any 2015 i de les previsions per a 2020 (Bauzà Sampol, 2017) mostra l'endarreriment de la nostra comunitat amb relació a la mitjana espanyola i europea en tots els indicadors, excepte en el de rendiment en lectura i ciències.

Les mesures que es proposen per arribar a nivells europeus són les següents:

Garantir un finançament públic i una educació pública de qualitat per a tota la població. Universalitzar l'accés a una educació infantil de qualitat, prioritzant els infants més desafavorits. Establir sistemes d'alerta primerenca i suport intensiu i individualitzat a l'alumnat. Establir una nova política d'integració de la població nouvinguda en el sistema educatiu. Universalitzar el dret a l'educació fins als 18 anys. Desenvolupar un sistema integrat de formació professional de qualitat al servei de la societat de les Illes. Desenvolupar un sistema d'educació de segona oportunitat de qualitat. Desenvolupar un sistema d'educació i formació per a persones adultes. Establir una política que impulsi la inclusió, la digitalització i la innovació educativa. Fomentar l'ampliació de l'espai educatiu treballant amb famílies i amb la comunitat. Establir una política orientada a actualitzar i millorar la formació inicial i permanent del professorat i reestructurar el sistema d'accés a la formació.

8. CAPACITAT DE CÀRREGA, INFRAESTRUCTURES I MOBILITAT

Planificació. Les infraestructures requereixen una planificació, convenientment temporalitzada, que estableixi prioritats i línies d'actuació orientades a cobrir les demandes previstes en un determinat horitzó temporal. Veure figu. Pàg. 376, fig. 8.1.

Els diversos plans i programes sectorials (del Govern) elaborats amb voluntat planificadora, però, no són homogenis. Estan generats des de diferents nivells competencials i unitats de l'Administració pública —Govern estatal, Govern de

les Illes, consells insulars, ens locals—, presenten diferents horitzons temporals (que no sempre s'especifiquen) i tenen un nivell de concreció força heterogeni segons els casos.

Planificació descoordinada. Aquesta situació, habitual arreu, determina que la planificació d'un determinat àmbit territorial —com les Illes Balears— presenti un nivell d'integració irregular i pugui tenir incoherències o generar disfuncions entre àmbits sectorials, com per exemple preveure l'obertura d'una nova infraestructura que demanda molta energia sense analitzar la capacitat del sistema energètic per garantir-ne el subministrament.

Planificació per Competències de diferents nivells administratius En general la planificació analitzada és responsabilitat del Govern de les Illes Balears (aigua, energia, mobilitat) o dels consells insulars (residus, carreteres, planejament territorial). Les principals excepcions són causades per algunes infraestructures estratègiques de gestió estatal: xarxes de transport d'electricitat i gas, així com ports i aeroports d'interès general.

Estacionalitat turística i distribució heterogènia de la càrrega demogràfica. Un segon aspecte de gran rellevància per a la planificació d'infraestructures s'explica per un model econòmic en què el sector turístic ocupa una posició clarament predominant. El turisme genera una important fluctuació demogràfica al llarg de l'any i, de retruc, el gran increment poblacional de la temporada alta provoca un augment proporcional en el consum de recursos i en la generació de residus, cosa que tensa la capacitat de càrrega de les infraestructures existents, que tendeixen a la saturació a l'estiu, mentre que a l'hivern es troben sobredimensionades.

Índex de pressió humana. Pel conjunt de les Illes, l'IPH mitjà al llarg de l'any multiplica per 1,3 la població empadronada, mentre que l'IPH màxim gairebé duplica (1,9) el valor basal de població a l'estiu. Una anàlisi desglossada per cada illa permet constatar que els valors d'IPH mitjà oscil·len entre el multiplicador 1,3 de Mallorca i l'1,5 d'Eivissa, mentre que l'IPH màxim se situa entre un factor 1,7 a Mallorca i 2,5 a Eivissa i Menorca. Proporcionalment, doncs, l'efecte de l'estacionalitat és més marcat a Eivissa, Menorca i Formentera que no pas a Mallorca, tot i que en valor absolut és aquesta darrera illa la que acumula un volum més gran de població estacional (figura 8.4).

Àrea Metropolitana de Palma. El fenomen de l'estacionalitat es superposa amb l'heterogeneïtat de la localització de la població resident entre les diferents illes i dins

de cada illa, fet que configura un model de pressió humana clarament anisòtrop. De fet, 12 dels 67 municipis de les Illes concentren el 71 % de la població empadronada. Entre aquests municipis destaca Palma, on es concentra el 36 % de la població empadronada de l'arxipèlag: 406.492 habitants (2017), així com un important volum de població flotant —el municipi aglutina gairebé 48.000 places d'allotjaments turístics (2017). Aquestes xifres encara són més significatives si es considera l'àrea metropolitana de Palma, incloent-hi municipis com Calvià o Marratxí, de manera que prop del 50 % de la població resident de les Illes—i un percentatge rellevant de la població estacional— es concentra en aquest àmbit territorial.

Escenari sostenible. L'escenari 2030 —i, més encara, l'escenari 2050— només es poden concebre des d'una perspectiva sostenibilista, en la seva triple dimensió: econòmica, social i ambiental.

Proactivitat. La simple projecció inercial de les tendències actuals en l'horitzó 2030 i posteriors, sense actuació proactiva, porta a un escenari territorial i socioambiental inviable.

Gestionar la demanda. La planificació d'infraestructures no es pot basar únicament a gestionar l'oferta per cobrir indefinidament una demanda creixent, sinó a gestionar també la demanda per tal d'equilibrar-la amb l'oferta disponible o possible.

La nostra **petjada ecològica** transcendeix clarament l'abast físic dels territoris insulars (superfície terrestre i marítima associada). Un escenari sostenibilista a les Illes ha de permetre minimitzar les externalitats socioambientals —tant dins com fora de les Illes— derivades del seu model productiu i socioeconòmic.

Nous paradigmes. Cal incorporar de manera sistemàtica nous paradigmes —com l'economia circular i la descarbonització de l'economia— en el disseny de les diverses polítiques sectorials.

Planificar a llarg termini. S'ha d'establir una visió planificadora a llarg termini, més enllà de cicles electorals, que estableixi fites ambicioses, però realistes, basades en el context de les polítiques i objectius de la Unió Europea i que tingui en compte els llargs períodes de tramitació inherents a moltes infraestructures.

Coordinació interinstitucional. Els àmbits de planificació sectorial són múltiples, cadascun amb les seves peculiaritats, condicionants i agents implicats, però el territori sobre el qual s'apliquen és únic. La coordinació entre els diferents òrgans administratius amb responsabilitats sobre la gestió del territori i la implantació de les infraestructures és imprescindible per garantir una adequada integració de les polítiques sectorials. En aquest sentit, el planejament territorial i urbanístic té un paper fonamental.

9. BENESTAR SOCIAL

Envelliment demogràfic. Concretament, per a l'any 2030, es preveu un índex d'envelliment del 168,02 % i un índex de sobreenvelliment del 14,2 %, la qual cosa, inevitablement, tindrà conseqüències com l'augment del nombre de sol·licituds de dependència i del nombre de persones dependents. Això, per als serveis socials, suposarà un increment en l'oferta de prestacions, places residencials i de centres de dia, i hores d'ajuda a domicili.

Atur. Hi ha una evolució preocupant de l'atur de llarga i de molt llarga durada. Tot i que les xifres d'atur han experimentat un descens progressiu i s'han acostat als anys previs a la crisi, la població en atur de llarga i de molt llarga durada ha experimentat un gran increment des de l'any 2008.

Desigualtat de Rendes. Les Illes Balears presenten una desigualtat de rendes elevada. Les Illes Balears es troben entre els països europeus amb un índex de Gini per sobre de la mitjana europea.

Pobresa. La pobresa persisteix entre els menors de menys de 16 anys i el col·lectiu femení. L'any 2016, la taxa de risc de pobresa i exclusió social és del 21,2 %, xifra que situa les Illes Balears per sota de la mitjana de la UE. Hi ha un increment notable de la proporció de població que viu en llars amb carència material i de la població que té dificultats per arribar a final de mes.

Habitatge. Tots els informes assenyalen l'habitatge com un factor de risc que està augmentant com a resultat de les pressions a què està sotmès el mercat de l'habitatge (dificultats d'accés a crèdit, augment del lloguer turístic, noves necessitats com a conseqüència de les noves estructures socials i llaços familiars) i que exclou moltes persones del mercat immobiliari tant de compra com de lloguer.

Les Illes Balears són la segona comunitat autònoma amb més desnonaments per mil habitants: 1,08. Hi ha una evolució preocupant de la població que viu amb falta d'espai a l'habitatge. L'any 2016, el 10,5 % de la població viu amb falta d'espai a l'habitatge (al voltant de 117.000 persones), cinc punts per damunt de la mitjana estatal. L'any 2016, el 20,6 % de la població viu en llars amb problemes estructurals a l'habitatge, siguin goteres, humitats o podridura, mentre que la mitjana estatal representa el 15,9 % i la mitjana europea és del 15,2 %.

Les Illes Balears són la comunitat amb el percentatge més alt de població amb despesa elevada en habitatge: l'11,1 % de la població de les Illes Balears més gran de 16 anys viu en llars on la despesa en habitatge representa, almenys, el 40 % de la renda disponible total de la llar (ECV), mentre que la mitjana de l'Estat espanyol és del 9,5 %. Cal afegir que tenim uns valors similars a la mitjana de la UE-28.

Pel que fa a la pobresa energètica, el 8,8 % del total de les persones no poden mantenir l'habitatge a una temperatura adequada.

Immigrants. Les persones immigrants, refugiades o pertanyents a minories ètniques són les que més probabilitats tenen de viure en allotjaments on es produeixin situacions d'assentament. Aquesta situació provoca segregació espacial i fomenta la creació de guetos en entorns on els habitatges són més econòmics perquè tenen pitjors condicions d'habitabilitat i dèficit de condicions i serveis. Aquestes dades ens posen en alerta, per les elevades taxes d'atur i de pobresa de la població estrangera, les quals poden posar en risc la cohesió social de la societat de les Illes Balears.

Abandonament escolar: L'any 2016, l'abandonament dels estudis postobligatoris de la població d'entre 18 i 24 anys és del 26,8 %, una taxa molt llunyana de la mitjana europea, que és del 10,7 %, i la taxa més alta de totes les comunitats autònomes.

 SEGONA PART

1- SÍNTESI GENERAL I VISIÓ CRÍTICA DE L'INFORME

A la introducció de l'informe es presenta el perquè d'aquest informe: *«El fil conductor rau en una petició del Govern de les Illes Balears al CES, per dur a terme un estudi de prospectiva sobre l'horitzó 2030 a les Illes Balears que serveixi de base per elaborar posteriorment, **en forma de dictamen**, unes propostes consensuades d'actuació que puguin ser referències per orientar les línies estratègiques de les administracions i dels agents econòmics i socials en aquest horitzó de futur. »*

L'abast de l'estudi es diu més endavant: *«L'equip tècnic del CES apuntà nou camps essencials d'anàlisi: demografia; perspectives i qualitat de l'ocupació; canvi climàtic; economia del coneixement; sectors industrials i clústers empresarials; infraestructures i capacitat de càrrega dels territoris; educació; noves tecnologies, i benestar social- **amb un vector transversal a tots: la importància del turisme de masses per a les economies de les illes.**»*

El primer que sorprèn de tot l'estudi és l'enfocament de considerar el turisme de masses com vector **transversal** a tots els altres i, per tant, no dedicar-li un capítol específic. Aquesta estratègia inicial de recerca ha determinat que el turisme, essent la primeríssima activitat econòmica de les Illes, no estigui ben treballat. En tot l'informe es perd la idea de transversalitat i no trobam una idea clara i ordenada amb xifres i amb conceptes, del diagnòstic i pronòstic del turisme, ni que tampoc tinguem unes propostes clares sobre el futur d'aquesta activitat, de la qual en depèn pràcticament tota l'economia, com ara ha demostrat **la crisi de la COVID**.

Segons l'estudi – hem de recordar que va ser realitzat abans de la COVID- l'economia havia de créixer una mitjana del 2% anual fins al 2030, un 20% acumulat en 10 anys. És probable que per aquest creixement i segons l'estructura dels sectors d'ocupació el nombre de passatgers a l'aeroport de Palma rondaria els 35 milions de passatgers. Com be diuen La terciarització seria més intensa, ja que els treballadors del sector de serveis serien el 85% La població ocupada arribaria quasi als 700.000 treballadors. Aquest creixement anual de la població activa seria possible amb un creixement immigratori per el qual els estrangers arribarien a ser el 25% de la població. El turisme seguiria creixent, a un ritme d'uns 500.000 turistes més cada any i per tan tendríem una major pressió humana.

L'informe genera una sensació d'ocultar el debat sobre el turisme. En tots els capítols es parla d'una economia i una ecologia basada en els impactes del nostre

model econòmic sense posar-lo al centre de l'estudi i parlant moltes vegades tangencialment. Un sector tan important per la resta de l'economia i la societat, que els altres acaben depenent directament o indirectament d'ell. Per això entenem que primer s'hauria d'haver fet un diagnòstic d'aquest sector, potser en tres escenaris (manteniment del creixement actual, estabilització o decreixement) i després parlar dels altres sectors.

Any	PIB Per Capita	Var. anual PIB Per Capita	passatgers	Variació anual	%	passatgers/pib
2019	28.213,00 €	1,70%	29.721.123	639677	2,2	1053,5
2018	27.870,00 €	2,00%	29.081.446	1110790	4,0	1043,5
2017	27.102,00 €	4,00%	27.970.656	1716546	6,5	1032,1
2016	26.093,00 €	4,40%	26.254.110	2509087	10,6	1006,2
2015	25.002,00 €	4,70%	23.745.023	629401	2,7	949,7
2014	23.892,00 €	2,50%	23.115.622	347590	1,5	967,5
2013	23.304,00 €	-0,90%	22.768.032	101174	0,4	977,0
2012	23.525,00 €	-2,40%	22.666.858	-59849	-0,3	963,5
2011	24.098,00 €	-1,20%	22.726.707	1609290	7,6	943,1
2010	24.397,00 €	-0,70%	21.117.417	-85624	-0,4	865,6
2009	24.561,00 €	-5,80%	21.203.041	-1629816	-7,1	863,3
2008	26.077,00 €	1,00%	22.832.857	-396022	-1,7	875,6
2007	25.811,00 €	3,20%	23.228.879	820452	3,7	900,0
2006	25.010,00 €	4,80%	22.408.427	1167691	5,5	896,0
2005	23.874,00 €	4,40%	21.240.736	824653	4,0	889,7
2004	22.858,00 €	3,80%	20.416.083	1230428	6,4	893,2
2003	22.029,00 €	1,10%	19.185.655	1353217	7,6	870,9
2002	21.793,00 €	2,10%	17.832.438	-1374526	-7,2	818,3
2001	21.353,00 €	6,60%	19.206.964	-204462	-1,1	899,5
2000	20.030,00 €	11,30%	19.411.426	178264	0,9	969,1
1999	18.000,00 €	8,40%	19.233.162	1568379	8,9	1068,5
1998	16.600,00 €	5,10%	17.664.783	1102693	6,7	1064,1
1997	15.800,00 €	5,30%	16.562.090	1179502	7,7	1048,2
1996	15.000,00 €	7,10%	15.382.588	649111	4,4	1025,5
1995	14.000,00 €		14.733.477			1052,4

Hi ha moltes estadístiques que lliguen el creixement econòmic al sector turístic. Una d'aquestes relacions íntimes és el comportament de l'aeroport de Palma i evolució de l'economia de les Illes. Així es veu en aquest quadre d'elaboració pròpia, on es creuen dues variables, el PIB per capità i el nombre de passatgers de l'aeroport de Palma.

Es pot veure com el nombre de passatgers i el PIB van sempre bastant relacionats. El nombre de passatgers un mica per davant el PIB. La crisi internacional del 2001 per l'atemptat de les Torres de Nova York, es veu amb la baixada del nombre de passatgers. Petita perquè va ser el mes de setembre, però molt intensa el 2002. El PIB ho va notar amb una baixada forta el 2002 i el 2003. Una vegada passat el xoc internacional tot va reprendre intensament fins a la crisi financera del 2008 que una altra vegada la baixada del nombre de passatgers el 2008, anticipava la baixada del PIB.

A més de l'enfocament parcial i pobre del sector turístic, l'informe deixa de parlar de temes cabdals per a la nostra societat. Sorprenentment no es parla ni un poquet de la cultura ni dels esports. Ni de les indústries culturals, ni dels serveis, ni del patrimoni cultural material i immaterial tan important per la nostra societat i pel turisme. Tampoc ni una paraula de l'esport, de la quantitat de la nostra activitat esportiva, ni de la qualitat. Com tampoc es parla específicament i d'una manera detallada, de l'agricultura, que encara que té un pes molt reduït en el PIB, té un valor paisatgístic de primera magnitud, com es pot veure en tota la publicitat turística de les Illes. Tampoc s'aprofundeix en el tema de la construcció i parla molt poc del sector immobiliari, molt important en la nostra economia i societat. Per últim, l'apartat sobre les dones no està ben referit en tot l'informe ja que no té en compte el ressò progressiu i general del feminisme i els impactes que això pot tenir a molts àmbits de la feina i la nostra societat en general.

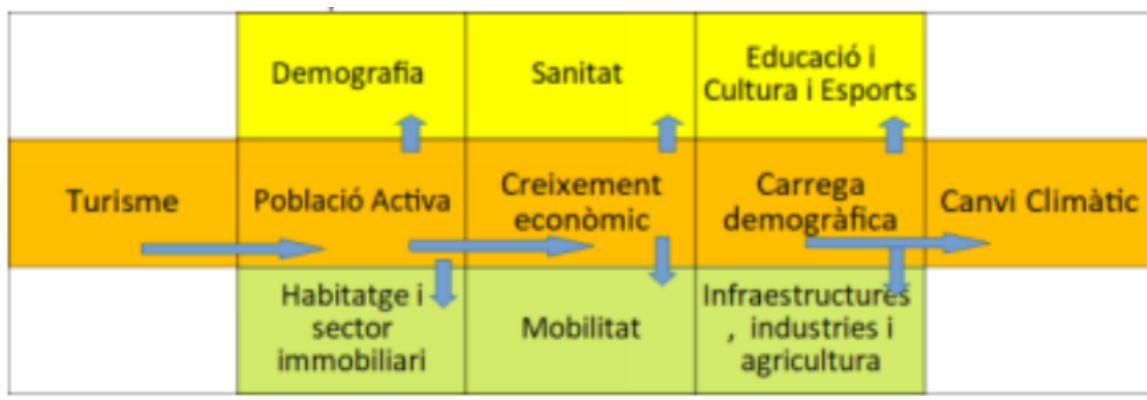
2. LA COVID CANVIA EL SENTIT DE L'INFORME DEL CES?

Amb una davallada del 80% en el nombre de passatgers a l'aeroport de Palma i d'un 15-20% del PIB ens trobam en una situació inèdita. A més, la pandèmia està lluny de controlar-se i essent optimistes hi podria estar a final d'any, per tant que el creixement econòmic d'aquest any 2021 no seria extraordinari.

Donat aquest escenari és bastant sensat que el CES revisi l'estudi 2030 i les previsions així com l'enfocament del model conceptual usat per fer-lo. La feina és possible i necessària, a més d'oportuna, si volem tenir una visió realista dels propers 10 anys..

Al nostre parer, en el nou enfocament **el turisme** s'hauria d'entendre com el vector causal del creixement i principal responsable del comportament dels altres factors que intervenen en l'economia, el canvi climàtic, la demografia, etc., no simplement com un vector transversal.

El nou enfocament podria seguir aproximadament aquest model conceptual en el qual el turisme s'entén com el vector que afecta directa o indirectament a la resta. La franja de color taronja expressa les variables principals: el turisme determina la població activa i aquesta el creixement econòmic que a la vegada determina la càrrega demogràfica de la qual depen en últim lloc la nostra aportació al canvi climàtic.

La pregunta que el CES hauria de poder respondre seria més aviat la següent:

Quin és el volum de despesa, de nombre i tipologies del sector turístic que necessitam per fer una transició energètica i digital, mantenir l'ocupació i millorar la seva qualitat i alhora preservar la nostra cultura i la nostra terra, per tal de poder tenir un futur més pròsper i més resiliènt?

Les respostes podrien contribuir a donar sentit a l'esforç col·lectiu que hem de fer contra la pandèmia, per la recuperació econòmica i per la transició ecològica i social que necessitam.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

- Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030). Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Universitat de les Illes Balears.

DOCUMENTS PER A LA TRANSICIÓ

DOSSIERS D'ANÀLISI
CRÍTICA DE LA REALITAT
DE LES ILLES BALEARS

Fundació
Iniciatives del Mediterrani

